

Energietransitie provincie Noord-Brabant

Aanbiedingsbrief Zuidelijke Rekenkamer,
Bestuurlijke Reactie GS,
en Nawoord

7 december 2018

Leeswijzer

Voor u ligt een exemplaar van het door de Zuidelijke Rekenkamer vastgestelde *provinciale deel* van het onderzoek naar energietransitie. Het gezamenlijke rapport *Energie in Transitie* is tot stand gekomen door middel van samenwerking tussen de vijf provinciale rekenkamers. In dit document vindt u de aanbiedingsbrief provincie Noord-Brabant, de bestuurlijke reactie van Gedeputeerde Staten hierop en het nawoord van de Zuidelijke Rekenkamer. Vanaf 14 december 09:00 zijn deze documenten eveneens te raadplegen via onze website: www.zuidelijkerekenkamer.nl

Bijgevoegd zijn twee bijlagen:

Bijlage 1. Eindrapport Energie in Transitie (Gemeenschappelijk met vijf rekenkamers)

Bijlage 2. Rapport van Bevindingen (Provincie Noord-Brabant)

1. Aanbiedingsbrief Rekenkamer

Aanbiedingsbrief bij het rapport Energie in Transitie, aangeboden op 7 December 2018.

Geachte leden van Provinciale Staten,

De Zuidelijke Rekenkamer heeft in 2018 samen met de vier andere provinciale rekenkamers een onderzoek uitgevoerd naar de energietransitie. Op basis van het onderzoek hebben we een gezamenlijk bestuurlijk rapport opgesteld, Energie in Transitie, welke als bijlage is bijgevoegd bij deze brief. De achterliggende rapporten van bevindingen zijn per provincie opgesteld en door de rekenkamers individueel afgestemd met de eigen provincies. Het rapport van bevindingen provincie Noord-Brabant kunt u lezen op de website van de Zuidelijke Rekenkamer: www.zuidelijkerekenkamer.nl. In deze aanbiedingsbrief gaat de Zuidelijke Rekenkamer in op de doelstelling en uitvoering van het onderzoek. Daarna beschrijven we de belangrijkste conclusies en aanbevelingen voor de provincies. Vanwege de gezamenlijkheid van dit onderzoek is het lastig gebleken om provincie specifieke aanbevelingen te geven voor Noord-Brabant. Deze aanbiedingsbrief probeert u als lid van Provinciale Staten (PS) mee te nemen in het onderzoek van de provinciale rekenkamers en de belangrijkste conclusies en aanbevelingen binnen de Brabantse actualiteit weer te geven.

Doelstelling en uitvoering onderzoek

Hoe stuur en controleer je op een dynamisch beleidsveld met een opgave die de provinciale verantwoordelijkheid te boven gaat? Die vraag zal menig Statenlid zichzelf stellen. Met dit onderzoek hebben de provinciale rekenkamers (hierna rekenkamers) in kaart gebracht wat de ambities van de provincies zijn op het gebied van energietransitie en op welke wijze daar invulling aan is gegeven in de periode van 2016 tot 1 april 2018. Hiermee bieden de rekenkamers de leden van Provinciale Staten van de twaalf provincies inzicht in de stand van zaken en de mogelijkheid om van elkaar te leren en elkaar te inspireren. Dit betreft de doelstelling van het onderzoek.

Daarnaast heeft het onderzoek tot aanbevelingen geleid waarmee de rekenkamers een bijdrage willen leveren aan de beantwoording van de vraag: Wat zijn de overeenkomsten en verschillen in de ambities, rolopvatting, instrumentgebruik, inzet en resultaten tot nu toe van de provincies op het gebied van energietransitie in de periode 2016 - 1 april 2018?

Voor het in beeld brengen van de beoogde ambities, rollen, instrumenten, middelen en resultaten van de provincies voor energietransitie is gebruik gemaakt van provinciale documenten zoals het coalitieakkoord, omgevingsvisie, energieakkoord/ energieagenda/ beleidsplan energie, begrotingen en jaarrekeningen. Daarnaast zijn aanvullende sessies gehouden met de programmamanagers Energietransitie, om motieven te achterhalen, ontbrekende gegevens aan te vullen, en te verifiëren. Een uitgebreide beschrijving van de onderzoeksresultaten hebben we opgenomen in provincie specifieke rapporten van bevindingen.

Om provincies van elkaar te kunnen laten leren hebben we het provinciaal energiebeleid waar mogelijk met elkaar vergeleken. Dit bleek een grote uitdaging. Binnen de kaders van de afspraken uit het Energieakkoord, de afspraken over opgesteld vermogen aan windenergie en de doelstelling om in 2030 49% CO₂-reductie te hebben gerealiseerd, zijn provincies vrij om hun eigen keuzes te maken in de transitie. Die keuzes kunnen beïnvloed worden door de omvang van beschikbare middelen, door de 'kleur' van colleges en door de aan- of afwezigheid van mogelijkheden (zoals wel of geen ruimte voor windmolens) en uitdagingen (bijvoorbeeld wel of geen grote energiegebruikers qua industrie). Daarnaast speelt het moment waarop er gestart is met de energietransitie in de provincie een rol; is de uitvoeringsfase al gestart of is de provincie nog bezig met de opbouw van een relevant netwerk. Ook zijn er verschillen in de wijze waarop er in begrotingen middelen worden opgenomen; de ene provincie neemt de kosten behorende bij een energiefonds als last op in de begroting, de ander doet dat niet. Het beleidsveld energietransitie is daarnaast dynamisch, nieuwe ontwikkelingen volgen elkaar in rap tempo op en bepalen enerzijds de focus (wat is op dit moment relevant) en maken anderzijds dat programma's al gauw achter de feiten aanlopen. Ook worden vergelijkbare initiatieven verschillend genoemd. Dat blijkt al uit de manier waarop provinciale ambities zijn verwoord. Verschillende snelheden en grootheden maken een relevante vergelijking kortom niet eenvoudig. Waar het mogelijk is worden provincies in dit onderzoek met elkaar vergeleken, waar de gegevens onvergelijkbaar zijn wordt dit bewust vermeden. Daar tussenin zal altijd een categorie blijven bestaan waar de vergelijking soms misschien wat schuurt of waar de nuances in de vergelijking wegvallen.

Analyse en conclusies – Wat valt de rekenkamers op?

Ambities

De provinciale rekenkamers beschrijven in hun rapport Energie in Transitie per provincie de opgave energietransitie die er ligt, de uitgangspositie die daarbij geldt en de ambities die de provincies daarbij hebben geformuleerd. De opgave die er per provincie ligt verschilt sterk. De omvang en type van de industrie, de omvang van de bevolking en ook verkeersstromen en daarmee het gebruik van energie liggen ten grondslag aan deze verschillen. Daarnaast wordt de omvang van de opgave beïnvloed door de mate waarin de overstap naar hernieuwbare energie al is gemaakt. Uit het onderzoek blijkt dat alle provincies in hun energie-programma/agenda laten zien dat zij de afspraken die landelijk zijn gemaakt ten aanzien van hernieuwbare opwekking kennen. De provincies die er bewust voor kiezen om het ambitieniveau lager te stellen dan landelijk afgesproken lichten toe waarom het voor hun provincie niet haalbaar is. Met uitzondering van Flevoland is voor alle provincies een enorme uitdaging zichtbaar om in 2020 aan 14% hernieuwbare opwekking te komen. Toch stellen enkele provincies een hoger doel. In de Klimaatmonitor is zichtbaar dat het percentage hernieuwbare opwekking in deze provincies hier en daar achterblijft. De rekenkamers benadrukken aandacht te houden voor de haalbaarheid van de gestelde ambities.

Andere aandachtspunten die worden benoemd zijn de geconstateerde verschillen in referentiejaar en elementen die worden meegenomen in de berekening van de opgave en de doelstellingen, wat vergelijken soms lastig maakt. Noord-Brabant is met een doelstelling

van 14% duurzame energieopwekking in 2020, 6% energiebesparing in 2020 en de energie-innovatie stimuleren zodat het tempo van de verduurzaming na 2020 sterk toeneemt richting energieneutraliteit in 2050 ambitieus, en sluit aan bij de landelijke doelen. De provincie Noord-Brabant kent immers een relatief hoog finaal energiegebruik, met name door een groot aandeel gebouwde omgeving, industrie en verkeer en vervoer. Daartegenover zien we dat Noord-Brabant vergeleken met andere provincies de meeste hernieuwbare energie produceert, maar de rekenkamers benadrukken dat de biomassa bijstook in de Amercentrale hier een groot aandeel in heeft. Er bestaat bovendien discussie over de vraag of de biomassa bijstook in de Amercentrale inderdaad duurzaam is.

Samenwerking

Uit het onderzoek komt verder naar voren dat alle provincies ervan doordrongen zijn dat zij niet zonder samenwerking in staat zijn om de energietransitie te bewerkstelligen, maar dat daar de medewerking van bedrijven, inwoners, overheden en organisaties voor nodig is. Dat is in Noord-Brabant duidelijk terug te zien in de talloze netwerken die de provincie heeft gesmeed of waarin zij participeert, zoals het Brabants Energieakkoord. Ook benoemen we hier graag de onlangs gestarte beweging 'Brabant geeft Energie', waarbij in het kader van de netwerkbegroting initiatieven worden gefaciliteerd die bijdragen aan een versnelling van de energietransitie door meer draagvlak, samenwerking en betrokkenheid van partijen. Met de Regionale Energie Strategieën (RES) die in juni 2019 in concept gereed moeten zijn, zal bovendien nog meer dan nu het geval is, sprake zijn van gezamenlijke strategieën. De nieuwe Energieagenda 2030 zal het kader vormen voor het Brabantse aandeel in de nog op te stellen Regionale Energie Strategieën.

Rolopvatting en instrumenten provincies

Naast grote overeenkomsten tussen de provincies qua inzet op energietransitie, zijn er ook verschillen zichtbaar. De rekenkamers zien dat provincies op elk onderdeel van de trias energetica specifieke keuzes maken waar zij op inzetten. Dat is ook logisch als we naar de provincie specifieke kenmerken kijken, want er zijn grote verschillen qua omvang in bijvoorbeeld gebouwde omgeving, industrie en glastuinbouw. Om haar doelstelling te bereiken kiest Noord-Brabant een specifieke strategie, ingezet met de Energieagenda 2010-2020 en versneld met het Uitvoeringsprogramma dat past binnen de eerder gestelde kaders. Een strategie gebaseerd op systeemdenken en inzet op circulaire economie, gestructureerd langs thema's waarin Noord-Brabant zich onderscheidt en innoveert, zoals Smart Mobility en Energyfarming. Bovendien een strategie waarin de provincie Noord-Brabant verschillende rollen kan vervullen als netwerkende overheid. Als regisseur in het in verbinding brengen van partijen, maar ook als actieve partner in initiatieven van anderen, procesbegeleiding en het vergaren van inhoudelijke deskundigheid. Uit het onderzoek blijkt dat alle provincies een brede rolopvatting hebben. Bij de invulling van de rollen zien we tussen de provincies echter een grote diversiteit aan begrippen en instrumenten.

Middelen

Een relevant aspect om in de vergelijking te betrekken wordt gevormd door de middelen die ingezet worden voor energietransitie. Financiën zijn immers vaak nodig om ambities te realiseren, maar beschikbare budgetten bepalen ook hoe ambitieus je kunt zijn. Uit het

onderzoek blijkt echter dat een vergelijking van de beschikbare budgetten (voor de verschillende aspecten van energietransitie) door verschillende zaken wordt bemoeilijkt. Zo zien we dat er tussen provincies grote verschillen bestaan in de wijze waarop zij in administratieve zin omgaan met energiebudgetten. Alle provincies hebben het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) als kader, maar daarbinnen is relatief veel ruimte voor eigen werkwijzen en keuzes. Ook verschillen de programmaperiodes veelal in looptijd, Noord-Brabant was de eerste provincie met een lange termijn agenda 2010-2020, en hebben niet alle provincies een totaalbedrag voor de volledige programmaperiode geraamd. Daarnaast bakenen provincies hun programma en/of agenda verschillend af, is het budget voor energietransitie vaak deels afkomstig uit andere programma's en verschilt de mate van toelichting bij begrotingscijfers. Anno 2018 heeft bijna iedere provincie wel een fonds gericht op energiedoelen, in Noord-Brabant is dit het BOM Renewable Energy. Er zijn ook hier verschillen die een vergelijking lastig maken: hoe de fondsen zijn georganiseerd, welke financieringsvormen worden gebruikt (participaties, leningen, garantstellingen), en indien het een revolverend fonds betreft waar het geld naar terugstroomt. Ook lopen de doelen van de energiefondsen sterk uiteen; waar sommige kleinere fondsen specifieke doelen hebben op een bepaalde vorm van hernieuwbare energie, zijn de meeste fondsen, zoals het BOM Renewable Energy, omvangrijk en gericht op energiedoelen in de breedte.

Resultaten en monitoring

Alle provincies hebben vanzelfsprekend resultaten opgenomen in hun jaarverslagen. Veelal wordt in de jaarverslagen ingegaan op geleverde prestaties en worden gegevens uit de landelijke Klimaatmonitor gebruikt om effecten in beeld te brengen. De verschillende (benamingen van) prestaties maken een vergelijking op resultaten echter moeilijk. Daarnaast zijn er provincies die met een eigen klimaatmonitor de voortgang monitoren, al dan niet deels voortkomend uit de landelijke monitor (Gelderland en Overijssel). De provincie Noord-Holland streeft er naar eens in de vier jaar de staat van de energietransitie in beeld te brengen. Ook zijn er provincies die hebben aangegeven dat monitoring lastig is door het ontbreken van vaste/cijfermatige doelen in combinatie met het gegeven dat het niet eenvoudig is om te bepalen welk resultaat aan de provincie toe te schrijven is. Uit het onderzoek blijkt dat veel Statenleden toch regelmatig geïnformeerd willen worden over (de voortgang van de) energietransitie. Het gegeven dat actuele monitoringinformatie vaak niet voorhanden is en door GS niet altijd scherp wordt gemonitord, maakt dat PS in sommige provincies, naast de in de P&C-documenten opgenomen informatie, van aanvullende informatie worden voorzien. Zo is eind 2017 met de Staten van Flevoland afgesproken dat zij via een tweemaandelijks nieuwsbrief geïnformeerd worden over de voortgang van de opgave energie.

Evalueren

De rekenkamers concluderen verder dat provincies weinig evalueren om zicht te krijgen op wat werkt en wat niet. Als één van de weinige provincies heeft de provincie Noord-Brabant haar beleid meerdere malen laten evalueren, zowel de Energieagenda 2010-2020 als het Uitvoeringsprogramma en het voormalige Energiefonds. Een evaluatie van instrumenten waarin meerdere provincies worden betrokken, kan volgens de rekenkamers meerwaarde hebben. Bijvoorbeeld: wat werkt beter; een fysiek of een digitaal loket waar inwoners met hun energiebesparingsvragen terecht kunnen? En wat zijn bij verschillende fondsen de

succesfactoren? Of: welke subsidieregelingen zijn succesvol? Een gelijke aanpak van deze evaluaties biedt kansen om ook van elkaar te leren. Dergelijke evaluaties kunnen zicht bieden op de doeltreffendheid van bijvoorbeeld de subsidie en op de vraag of middelen goed worden ingezet. De evaluaties vormen daarmee een belangrijke aanvulling op de monitoringgegevens die zicht bieden op de prestaties en effecten.

Aanbevelingen – Hoe komen we verder?

Hoe stuur en controleer je op een beleidsveld dat zeer dynamisch is en waar de opgave een verantwoordelijkheid is die groter is dan die van de provincie alleen? Uiteindelijk is dat de vraag waar het om draait bij energietransitie. De focus puur op meetbare doelen, eenduidige begrippen en monitoren past niet bij de dynamiek en de onvoorspelbaarheid van dit thema. De focus op samen met anderen kansen pakken als ze zich voordoen, partijen met elkaar verbinden om zo samen sneller tot oplossingen te komen biedt te weinig houvast om te kunnen sturen. Beide zijn echter nodig om op een goede manier de enorme uitdaging het hoofd te bieden. Daarbij is het zoeken naar het evenwicht tussen ruimte laten en meten & weten. Met de aanbevelingen die de rekenkamers in dit onderzoek presenteren hebben we een bijdrage willen leveren aan de kwaliteit van het meten & weten enerzijds en het bewustzijn ten aanzien van het ruimte laten anderzijds. Het rapport bevat algemene aanbevelingen voor zowel PS als GS. Waar voor hen relevant, kan de provincie Noord-Brabant deze oppakken en (nader) invullen.

Aanbevelingen aan PS

Energieprogramma's zullen nog meer dan nu al het geval is, gezamenlijke programma's met andere maatschappelijke partijen worden. Daarnaast is het beleidsveld energietransitie dynamisch. Ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op en de energietransitie neemt steeds duidelijker een plek in in het maatschappelijke debat. Nieuwe partijen dienen zich aan, nieuwe technieken lijken veelbelovend en partners hebben eveneens ideeën en wensen. In een dergelijk speelveld is het nodig om over speelruimte en flexibiliteit te beschikken om snel te kunnen schakelen. De rol en positie van PS is bij gezamenlijke programma's, waarbij de provincie niet de enige partij is die doelen formuleert en middelen inzet, een andere dan bij een eigen programma. Dit betekent dat PS na het stellen van kaders voor de ambities en de middelen, ruimte moeten bieden aan GS om samen met partners nader invulling te geven aan de energietransitie. Daarnaast is het van belang om afspraken met GS te maken over de wijze waarop de verantwoording plaats vindt. De controlerende rol van PS komt -naast het beoordelen van de gerealiseerde prestaties en effecten- met name tot uitdrukking in het volgen van het proces; zitten de goede partijen aan tafel, worden procesdoelen gehaald en doet iedereen mee? Wees u bewust van deze rol, want de energietransitie betreft een gedeelde verantwoordelijkheid van zowel GS als PS. Vanuit de kaderstellende rol adviseren de rekenkamers Provinciale Staten om op weg naar 2050 heldere ambities te formuleren. Het formuleren van ambitieuze doelstellingen voor de lange termijn vraagt immers om concrete tussendoelen op korte termijn. In Noord-Brabant ontbreken vanaf 2020 deze tussendoelen vooralsnog.

Aanbevelingen aan GS

Richting GS geven de rekenkamers een aantal algemene aanbevelingen die voor de provincie Noord-Brabant soms niet relevant zijn omdat deze al zijn gerealiseerd,

bijvoorbeeld als het gaat over evalueren van energiebeleid. Waar wel aandacht voor wordt gevraagd is het belang van doorrekening van het instrumentarium; wat levert het beleid nu op aan energiebesparing, productie van hernieuwbare energie en CO2-reductie. De beschikbare gegevens zijn nu, zo blijkt uit het onderzoek, vaak gedateerd en worden niet scherp gemonitord binnen alle provincies. Daarnaast wordt aanbevolen dat zowel op provinciaal niveau als voor de regio's (in de Regionale Energiestrategieën) gestuurd wordt op dezelfde terminologie als het gaat over ambities en prestaties, aansluitend op Europese en landelijke afspraken. Vergelijkbare eenheden, indicatoren en referentiejaar maken vergelijking tussen provincies en regio's mogelijk. Als bovendien gebruik wordt gemaakt van gelijke ijkmomenten, bijvoorbeeld eens in de 5 jaar, kunnen provincies door de tijd heen van elkaar leren. Zonder vergelijkbare eenheden en eenduidige begrippen is het niet mogelijk om te komen tot een goede vergelijking en is niet inzichtelijk te maken wat de bijdrage van de provincies is aan de energietransitie. Dit geldt ook voor de kwantitatieve doelstellingen voor de regio's, waarvoor provincies samen met Rijk en gemeenten aan zet zijn in het kader van het Klimaatakkoord, en voor het maken van interprovinciale afspraken over toedeling van middelen. Het is wenselijk om in het kader van de publieke verantwoording de bijdrage van provincies aan het thema energietransitie inzichtelijk te kunnen maken. Dat kan door middelen te 'labelen', waardoor in de toekomst wel inzichtelijk kan worden gemaakt welke financiële impulsen de provincies geven aan de energietransitie.

Ten slotte

Vanwege de gezamenlijkheid van dit onderzoek is het lastig gebleken om provincie specifieke aanbevelingen te geven voor Noord-Brabant. In deze aanbiedingsbrief heeft de rekenkamer gepoogd u als Provinciale Staten mee te nemen in het gezamenlijke onderzoek van de rekenkamers en de belangrijkste conclusies te plaatsen binnen de Brabantse context. Wij hopen dat het onderzoeksrapport en de bespreking hiervan bijdragen aan een beter inzicht in de huidige stand van zaken en verdere invulling van de provinciale opgaven, gericht op een doeltreffend- en doelmatig beleid. Een programmamanager energie benoemde tijdens een bijeenkomst treffend dat we het spel met elkaar moeten leren spelen; samen werkend aan leeragenda, constructief in plaats van afrekenend. De Zuidelijke Rekenkamer vervult hierin graag een rol en zal vanwege het belang van het onderwerp de energietransitie blijven monitoren.

Met vriendelijke groet,
De Zuidelijke Rekenkamer

2. Bestuurlijke Reactie GS

Op 9 november 2018 ontvingen wij van u het onderzoek van de provinciale rekenkamers naar de inzet van provincies in de energietransitie. In deze brief geven wij onze reactie op het rapport.

Wij willen in de eerste plaats de provinciale rekenkamers complimenteren met het eerste gezamenlijke onderzoek. Het is goed en nuttig om de vertrekpunten van de verschillende provincies naast elkaar te zien. Daarin is duidelijk zichtbaar dat iedere provincie zijn eigen karakteristieken heeft, waarvoor ook weer een eigen aanpak noodzakelijk is. Wij hebben bewondering voor het feit dat u een beeld hebt kunnen geven van de inzet van de verschillende provincies op het gebied van de energietransitie. Maar dat is wat ons betreft gelijk ook het lastige aan het rapport. De vergelijkbaarheid is beperkt, zeker ook omdat door de provincies verschillende definities en grootheden door elkaar worden gebruikt. Dit levert daarom vooral algemene aanbevelingen op. In uw aanbiedingsbrief geeft u aan dat veel van de gedane aanbevelingen voor Brabant minder relevant zijn.

Wat ons betreft mist het onderzoek kansen, door niet of heel beperkt in te gaan op het verschil in rolopvattingen in het energiebeleid. Deze rolopvattingen kenmerken zich langs de mate van sturing en het eigenaarschap van doelen. Of anders gezegd, stuur je heel sterk of creëer je vooral randvoorwaarden, werk je aan eigen doelen of gedeelde maatschappelijke doelen; richt je je op technisch of maatschappelijk zeer complexe projecten of kies je voor de breedte, bijvoorbeeld voor projecten dicht bij inwoners. Het terrein van energiebeleid heeft alle denkbare combinaties in zich. Omdat de energieopgave complex is met een dynamisch speelveld (en dus niet vanuit een traditioneel kader kan worden opgepakt), is het nuttig en leerzaam om meer zicht te krijgen op de keuze voor mogelijke aanpakken en de overwegingen daarbij.

Naast deze algemene opmerkingen, zoomen wij graag nog even dieper in op een aantal zaken die in het rapport worden genoemd. Wij hanteren daarbij de indeling zoals u die in de aanbiedingsbrief hebt gebruikt.

Ambities

Brabant heeft haar ambities op het energiebeleid bepaald conform de landelijke doelstellingen. Daarbij is, conform genoemde afspraken, ruimte voor het bijstoken van biomassa. Wij herkennen en erkennen de discussie over de duurzaamheid van biomassabijstook. Maar wij zijn van mening dat het onjuist is om een meetsystematiek te hanteren die afwijkt van de afspraken die aan de voorkant zijn gemaakt over de doelstelling. In het kader van onze energieagenda 2019-2030 maken wij nieuwe afspraken over de randvoorwaarden waaronder biomassa wordt meegerekend bij duurzame energie.

Rolopvatting en instrumenten

Zoals hierboven aangegeven, is dit onderdeel voor ons college interessant. Het is jammer dat door de gekozen aanpak allerlei resultaten op onderdelen buiten beeld blijven, waar provincies juist van elkaar kunnen leren. Met u onderschrijven wij het belang om van elkaar te leren. De succesvolle aanpak met betrekking tot sociale innovatie in het kader van de plaatsing van windturbines bij de A16, kan andere provincies wellicht stimuleren. En omgekeerd kunnen wij weer geïnspireerd worden door voorbeelden uit andere provincies. Daarom hebben wij in de afgelopen tijd actie ondernomen om ons door andere provincies te laten inspireren met verschillende voorbeelden, zoals superkritisch vergassen (Noord-Holland), Nul op de Meter (Utrecht), BEL-aanpak (Overijssel) en energie-innovatiescans (Groningen). Wij zien kansen om dit de komende jaren verder te intensiveren.

Middelen

De omvang van de middelen die provincies inzetten ten behoeve van de energietransitie heeft een duidelijke relatie met de omvang van de opgave, de keuze voor aanpak en de bereidheid van andere partijen om bij te dragen (al dan niet financieel) aan de realisatie van de opgave. Daar komt overigens nog bij dat het onderwerp energietransitie grote raakvlakken heeft met ander beleid en deze middelen niet of nauwelijks te isoleren zijn. Hoe zijn concessie-eisen met betrekking tot elektrische bussen ten behoeve van het OV te kapitaliseren in relatie tot energiedoelen?

Resultaten en monitoring

Tijdens het onderzoek hebt u op het gebied van resultaten en monitoring dezelfde problemen ondervonden die ook wij ondervinden met betrekking tot het inzichtelijk maken van de stand van zaken op het gebied van energietransitie. Gegevens zijn of niet voorhanden, of niet actueel (2016 is op dit moment het meest actuele jaar), of er is geen overeenstemming over de juistheid van de gegevens (als gevolg van definities of berekeningswijze). Bovendien wordt er geen onderscheid gemaakt tussen monitoring van de totale stand van zaken in de energietransitie en de monitoring van de effectiviteit van het provinciale handelen hierin. Wij zien met u dat iedere provincie er op een eigen manier mee omgaat. En juist op dit punt is een vergelijking enigszins zinvol. U merkt terecht op dat het zinvol is om te komen tot één landelijk monitoringsinstrument, de klimaatmonitor.nl. Met u lopen wij tegen het feit aan dat de klimaatmonitor niet up-to-date is. Voor welke bron ook wordt gekozen, de noodzaak van actuele gegevens is evident. Juist wanneer de ontwikkelingen zo snel gaan en er een adaptief beleid noodzakelijk is, moet sneller op basis van de juiste feiten kunnen worden bijgestuurd.

Voor de monitoring van de nieuwe Energieagenda 2019 - 2030 zullen wij met behulp van de evaluatie van de Energieagenda 2010-2020 en de aanbevelingen uit uw onderzoek ons monitoringsinstrumentarium opnieuw vormgeven.

Evalueren

Wij zijn verheugd dat u opmerkt dat wij ons beleid met regelmaat evalueren. Dat doen wij vanuit de overtuiging dat in een dynamisch beleidsveld het noodzakelijk is, continu te leren en na te gaan of het beleid wel de juiste ontwikkelingen in gang zet. Indien dat niet het geval is, daar actief op te sturen (adaptief beleid).

Aanbevelingen – hoe komen we verder?

Uw rapport verschijnt aan de vooravond van de nieuwe Energieagenda 2019-2030. Een energieagenda die nadrukkelijk ingaat op de rollen die wij kunnen en willen innemen. Maar die tegelijkertijd ook nadrukkelijk ruimte biedt om snel en flexibel in te spelen op veranderende omstandigheden. In zoverre onderschrijven wij uw aanbevelingen volledig. Om grip te krijgen op aspecten als doelmatigheid, doeltreffendheid en effectiviteit van beleid, kan niet volstaan worden met een eenvoudig volgen van indicatoren. Het is noodzakelijk om zowel de ontwikkeling op ambitieniveau te volgen, als ook de effectiviteit van ingezet instrumentarium te bezien. Omdat sprake is van gezamenlijke doelen en ambities, moet worden bedacht dat de realisatie daarvan een resultante is van de gezamenlijke inspanning van vele verschillende partijen. De monitoring hiervan is niet toevallig ook een van de speerpunten in de Brabantse Energie Alliantie (BEA).

Wel moet wij inzichtelijk kunnen maken hoe effectief onze inspanningen zijn geweest. Niet in alle gevallen is dat te kwantificeren, maar wel zal duidelijk moeten zijn of de inzet iets heeft bijgedragen en of deze inzet logisch en effectief is. Dat maakt ook de continue afweging mogelijk. Dragen onze inspanningen bij aan de totstandkoming daarvan? Had dit anders en beter gekund en hoe gaan we dat in de toekomst dan doen? Om PS daarin goed inzicht te geven, is het noodzakelijk om continue aandacht te hebben voor de juiste KPI's; indicatoren die een goede indicatie geven van ons handelen.

De benodigde snelheid van handelen en het samenspel met andere partners maakt dat het vooraf doorrekenen van effecten van beleid minder zinvol is. Goed nadenken over de te behalen doelen en de voortgang hierop volgen is veel zinvoller en urgenter. En juist dat laatste hebben wij de afgelopen jaren ontwikkeld, zodat we nu ook kunnen aangeven hoe de werkelijkheid zich verhoudt tot de planning en waar bijsturing noodzakelijk en kansrijk is.

De opmerking over het labelen van middelen en het maken van interprovinciale afspraken daarover nemen wij niet over. In onze ogen wordt hiermee voorbijgegaan aan het budgetrecht van PS.

Tot slot

Wij hebben waardering voor het uitgevoerde onderzoek. Uw onderzoek inspireert ons voor de verdere doorontwikkeling van ons beleid. En voedt het besef om gezamenlijk vorm te geven aan een collectieve kennis- en leeragenda.

Tot slot vragen wij nog aandacht voor de planning van de aanbidding van dit rapport. Ons college heeft op 20 november 2018 de Energieagenda 2019-2030 vastgesteld en aangeboden aan PS. Op 7 december zal de themacommissie Energie een eerste bespreking aan de Energieagenda wijden, op 14 december ligt de Energieagenda voor besluitvorming voor in de vergadering van Provinciale Staten.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

3. Nawoord Rekenkamer

Met belangstelling hebben we kennisgenomen van de reactie van Gedeputeerde Staten. De rekenkamer constateert met genoegen dat Gedeputeerde Staten zich waardierend uitspreken over ons rapport en het zien als inspiratie voor de verdere doorontwikkeling van het provinciale beleid.

Wij delen uw constatering dat de energieopgave complex is. Het is daarbij inderdaad nuttig en leerzaam om een zicht te krijgen op de keuzes voor mogelijke aanpakken en de overwegingen daarbij; een aanpak waarbij provincies van elkaar kunnen leren. Met het uitgevoerde onderzoek hebben de vijf provinciale rekenkamers gepoogd een eerste aanzet hiertoe te doen en we zijn dan ook blij met de constatering dat het onderzoek heeft kunnen bijdragen aan het besef om te komen tot een collectieve kennis- en leeragenda.

In de aanbiedingsbrief geven wij aan dat een enkele algemene aanbeveling voor de provincie Noord-Brabant niet (meer) relevant is omdat deze al is gerealiseerd. Het meest concrete voorbeeld is de aanbeveling om het energiebeleid structureel te evalueren, een instrument waarmee de provincie Noord-Brabant zich in positieve zin onderscheidt van andere provincies. Het feit dat een enkele algemene aanbeveling in het eindrapport niet relevant is voor de provincie Noord-Brabant betekent echter niet dat, zoals u veronderstelt in uw bestuurlijke reactie, veel van de gedane aanbevelingen voor Brabant minder relevant zijn. De meeste van de aanbevelingen in het onderzoek zullen de aankomende jaren relevant blijven voor de provincie Noord-Brabant, in de verdere doorontwikkeling van het beleid zoals het uitvoeren van de Energieagenda 2019-2030. Bij uw constatering dat de nieuwe agenda zowel ingaat op de rollen die de provincie in kan nemen, alswel ruimte biedt om snel en flexibel in te spelen op veranderende omstandigheden, volgt u één van de aanbevelingen van ons onderzoek. De aankomende jaren zal echter moeten blijken hoe deze rolinvulling zal uitpakken in de praktijk en welke veranderende omstandigheden zich daadwerkelijk voordoen. Deze materie kan onderwerp zijn van toekomstig vervolgonderzoek. Wij delen immers uw constatering dat energietransitie een dynamisch beleidsveld is.

In uw bestuurlijke reactie geeft u aan de aanbevelingen betreffende het labelen van middelen en het maken van interprovinciale afspraken daarover niet over te nemen omdat daarbij volgens u wordt voorbijgegaan aan het budgetrecht van Provinciale Staten. De Zuidelijke Rekenkamer benadrukt dat het hier gaat over het inzichtelijk maken van prioritering (door middel van financiële impulsen) door de provincie, zonder af te doen aan het budgetrecht.

In de planning van de aanbieding van ons rapport hebben wij ons laten leiden door de wens van Provinciale Staten, om dit te laten samenvallen met de behandeling van de Energieagenda 2019-2030.

Vanwege de blijvende actualiteit en aanhoudende belangstelling voor het onderwerp zullen we het beleid en de voorgenomen acties van de provincie Noord-Brabant en de

ontwikkelingen op het gebied van energietransitie in het algemeen, met belangstelling blijven volgen.

Vastgesteld door de Zuidelijke Rekenkamer op 7 december 2018.

Prof.dr. M.J.M. (Marc) Vermeulen
voorzitter

Dr. N.A.C. (Ard) Schilder
directeur-secretaris